U.Ü. FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
Yıl: 6, Sayı: 8, 2005/1

DÎVÂN ŞİİRİNDE RİND*

Gülay DURMAZ**

ÖZET

Rind, dış dünyadan kopuk, toplumun baskısından kaçan, kendi yarattığı dünyada aşk sarhoşu olarak yaşamayı tercih eden biridir. Dar görüşlü, şahsi çıkarları için ibadet eden riyakâr zahidle hiçbir zaman anlaşamayan rind, zahidle sürekli bir mücadele halindedir. Kimsenin kınamasına aldırmadan riyasız ve yalansız yaşamaya çalışır. Dîvân şairi kendini rind olarak görür. Gerçek olsun ya da olmasın şiirlerinde toplum kurallarını ve dinin yasaklarını, zahidin öğüdünü aşarak içkinin verdiği keyfi doyasıya yaşamayı tercih etmiştir. Bu dünyadaki cenneti yaşamak isteyen rind, sevgiliden ve aşktan vazgeçmez.

Anahtar Kelimeler: *Dîvân Şiiri, Rind, zahid.*

ABSTRACT

Rind in the Dîvân Poetry

Rind is a person who prefers living excluded from the world by escaping from the pressure of the society but living as a lover in the world he created. Rind is always in a struggle and never gets on well with Zahid, who is a narrow-minded person worshipping only for his personal interests. He tries to live sincerely and honestly without caring about the condemnation of the others. The poet of the Divan poetry sees himself as a rind. In his poetry,

---

* Bu çalışma Prof. Dr. Coşkun Ak danışmanlığında yapılmış "Dîvân Şiirinde Rind ve Zahid Çekişmesi" adlı Doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** *Dr.; Uludağ Üniversitesi, Türk Dili Bölümü.*

whether true or not, he is a person who prefers to enjoy the drink without caring the rules of the society, prohibitions of the religion and the advice of the zahid. Rind who wants to live the paradise in this world, never gives up the lover and the love.

Key Words: *Divan Poetry, Rind, Zahid.*

Dîvân şairleri çoğu kez rind tipiyle kendilerini özdeştirmişlerdir. Dîvân şiirinde rind ve rindlikle ilgili pek çok beyit bulunmaktadır. Rindin özelliklerini ve yaşam tarzını gözler önüne seren bu beyitler, şairlerin neden kendileri için rind tipini seçtiklerini de bir bakıma açıklamaktadır. "Dîvân Şiirinde Rindlik" adlı makalede Sevük, (1947) Dîvân şairlerinin uzun asırlar kendilerini hep birer rind görerek öğündükleri halde, rindliğin ne olduğunu değil anlatmak, böyle bir şeye temas bile etmediklerini belirterek şöyle devam eder: "Bütün eski şairler nasıl şairliği anlatmadan şiir yazdılarsa, rindliğin ne olduğunu söylemeden de hep birer rind geçinmişlerdir.. Sanki onun ne olduğu herkesçe bilindiği için rindliği anlatmaya lüzum görmedikleri sanılmaktadır.. Fakat genellikle bilinir sanılan nice basmakalıp kavramlar vardır ki asıl bilinmeyen onlardır." Gerçekten de Dîvân şiirinde bu konu ile ilgili beyitler çok, ancak çalışmalar azdır. (Mengi, 1985: Aygün, 1993: Şentürk, 1996). Biz de Dîvân şiirinde rind ve zahid tiplerini araştırmayı, bu ikili arasındaki çekişmeyi göstermeyi amaçlayan bir çalışma yaptık (Durmaz; 2003).

Konunun çok kapsamlı olduğu düşünülürse burada sadece rindin başlıca özellikleri üzerinde durmayı hedefledik. Bunun için de değişik yüzyıllara ait dîvânları inceledik; ama özellikle 16. Yüzyıl Dîvân şiirinin önde gelen şairlerinden yararlandık. İçinde doğrudan rind kelimesi geçen beyitleri seçmeye gayret ettik.

Rindin özelliklerini ortaya çıkarmaya çalışırken doğrudan dîvân şairinin kendi sözlerinden yani beyitlerden yararlandık. Aşağıda rindle ilgili yaptığımız açıklamalar, örnek olarak seçtiğimiz beyitlerden yararlanılarak oluşturulmaya çalışılmıştır:

Buna göre, rind, dîvân şiirinde örnek tutulan, kâmil, olgun kişidir. Kendi değer yargıları ile yaşayarak başkalarının düşüncesine önem vermeyen rind, geniş görüşlü bir kimsedir. Birçoklarının ömürleri boyunca peşinden koştukları mal, şöhret, mevki gibi şeyleri umursamaz. Din karşısında hoşgörülü, yaşam ve geçim kurallarına boş vericidir. Kimsenin kınamasına aldırmayarak riyasız ve yalansız olmaya çalışır. Hikmete, hakikate düşkündür. Zahid ise, İslâm'ın özünü değil, sadece sözünü, kabuğunu anladığı farz edilen dar görüşlü biridir. Kendisi için ibadet eden veya etrafa fazla dindar görünen, şeriata sıkı sıkıya bağlı, gönül ehli olmayan, sert tabiatlı hoşgörüden uzak kimselerdir ki, daima rindlerin alaylarına hedef olurlar.

1. Âşıktır

Rind, âşıktır. Bu yüzden de perişan bir haldedir. Ancak sevmekten vazgeçmeyi hiç düşünmez. Çünkü bu onun kaderidir:

> Rind, seven insandır. Rindlik sevmekle başlar, insanın istenen en yüce mertebeye ulaşması için de aşk gereklidir. Tıpkı meyhane gibi aşk da kişiyi olgunlaştırır. İstediği mertebeye ulaşmasında ona yardımcı olur. İnsanın özünü tanıyıp kötülüklerden arındırması, orada asıl gerçeği bulabilmesi içinse aşk gereklidir. Gerçekte Doğu düşüncesinde aşk, gelişigüzel bir duygu olmayıp bir varlık sorunudur. Evrende ne varsa aşkın buyruğu altındadır. (Mengi, 1985; s.30)

> Aşk yakıcıdır, yok edicidir, âşık bunu bilir; ama yine de kendisini aşkın o yakıcı cezbesinden kurtaramaz, kurtarmak istemez. Aşk yolunda gördüğü her türlü eziyet onun sevinç kaynağıdır. Çünkü sevgiliye ulaşmak, onun yolunda ilerlerken, bedeni yok etmekle mümkündür. Yani aşk, sonucu çok önceden bilinen bir durumdur. (Kalpaklı, 1999; s.454)

> Âşık aşkı, zahid ise aklı temsil eder. Aşk çok çetin bir yoldur ve sürekli akılla çatışma halindedir. Aşk yolunda daha ilk adımda baş vermek gerekir. Aşk dünya ilmiyle medresesiyle kavranamaz. Akıl gönlü aşktan ayırmak ister, gönül ise aşka koşar. Onu her şeye tercih eder. Bu yüzden de âşık akla değil aşka uyar aklı ve akıl meselelerini bir tarafa bırakır. Zühd ve takvaya da değer vermeyen âşık, aşk, zevk, şevk ve keşif yolunu tutar. Ancak bu çileli bir yoldur, yakıcı bir ateştir. Gönül gam, keder, ile harap olamayınca aşk hazinesi ortaya çıkmaz. Âşığın vücudu aşk ile dirilir, aşksız kalmak onun için ölümdür. (Uzun,1991; s.18)

Rind olmanın gereklerinden biri itibarını yitirmek, toplum tarafından hor görülmektir. Bu duruma düşen kişi ancak âşık ya da rind olur.

èÁşıú isen rind ü rüsvÀlıúdan ikrÀh itme kim
èIşú sırrın iútiøÀ-yı devr pinhÀn istemez
(Fuzÿlí G.115/5)

Aşk yolundaki türlü cefaya rağmen, âşık olan rind yolundan dönmez. Bu da ona itibar kazandırır. Bu itibarı da elbette ki kendi gibi aynı yolu

tutmuş kimselerin arasında görür. Rind, ölse bile aşk yolundan dönmez. Hatta öldüğünde mezarının âşıkların gelip geçtiği yol üzerinde olmasını ister:

Ùaríú-i èaşúda åÀbit úadem bir rind-i èÀşıúdur
Anuñçün Rÿóíye èaşú ehli cümle iètibÀr eyler
(B.Rÿhí G.267/5)

1.1. Sevgili

Rind, ne kadar ağlarsa ağlasın ne kadar üzülürse üzülsün o kendisi için en iyi yolun sevgiliye giden yol olduğunu bilir. Çektiği bütün derdin ve gamın çokluğuna rağmen o bu yoldan dönmeyi asla düşünmez. Bu yolun sonunda sevgilinin olduğu fikri, ona bu dünyanın en rahat yeri olarak bu yolu algılamasına neden olur. Âşığı sevgiliye ulaştıran yol bu dünyada âşık için en güzel, en rahat yerdir:

Yaruñ güõergehidür èuşşÀúa cÀy u rÀóat
RindÀn-ı òÀne ber-dÿş dÀr u diyÀrı neyler
(NÀbí G.88/2)

Rindane meşreb olan kişinin elbette ki sevgiliden vazgeçmesi mümkün değildir. Çünkü rind olmanın gereği sevgiliye ve içkiye olan bağlılıktır. Zaten güzel sevmeyip de ne yapacaktır bu rind:

Maóbÿb u meyden geçme HelÀkí
Ger ister iseñ rindÀne meşreb
(HelÀkí G.9/5)

N’itsün ya güzel sevmeyüp Allah’ı severseñ
Nevèí gibi bir rind òuãÿãa ola şÀèir
(Nevèí G.144/5)

Rind âşıktır, aşk da gönül işidir. Gönül, aşkın kaynağı olan yer, sevgi özünün bulunduğu bir madendir. Böyle bir gönüle sahip olan rind, sevgilisine ulaşmak için canını seve seve verir. Sevgilisinin ne istediğini bilen rind, gönül oyunlarında ustadır ve bu yüzden ona şeker yerine canını sunar:

CÀn-ı şíríni revÀn eyler göñül cÀnÀneye
Rind-i şÀhid-bÀzdur maóbÿbuna şekker ãunar (Hayali G.77/3)

Sevgilinin saçı dudağa değmesi, onu öpmek istemesinden kaynaklanır. Bu öpüş için saç arifçe eğilmektedir: Bu öyle bir manzaradır ki, sanki saç rind olmuştur ve şarap kadehini içmek için çömelmiştir:

Zülfüñ ki èÀrifÀne egilüb öper lebüñ
Bir rinddür ki cÀm-ı şarÀbı çöker çeker (NecÀtí G.145/5)

Şarap içen her rind sevgilinin şarap renkli dudaklarına susamıştır. Gül renkli şarap kadehi bile onun yanında sönük kalır. Eğer kadehin canı olsaydı bu dudaklara özenirdi:

Leblerüñ kim teşnedür her rind-i dürd-Àşam aña
CÀnı yoúdur öyküne cÀm-ı mey-i gül-fam aña (CinÀni G.4/1)

2. Rüsvadır

Rind rüsvadır, ayıplama ve aşağılamayla karşı karşıyadır. Rindin rüsva olmasının nedenleri vardır ki, bunun başında aşk gelir. Aşk sürekli rindin başındadır. Bu sevda yüzünden de ad ve ünle ilgilenmez, onun işi rüsvalıktır. Başkalarının ayıplamaları da onu bildiği yoldan döndürmez. Rindi rüsva gösteren bir başka neden ise sarhoşluğu ve dîvâneliğidir:

Rind-i rüsvÀyi benüm başumdadur sevdÀ-yı èaşú
NÀm u nengi úoymuşum bÀ-Àr senden dönmezem (Nesímí G.289/5)

Rind ü rüsvÀlıàı çün kim idindüm píşe ben
NÀãıóÀ úulaú ùutam mı úavl níg-endíşe ben (ZÀtí C.III G.1049/1)

Gel a ãïfí nice gün vÀlih ü şeydÀ olalum
Vaút-i güldür içelüm èÀleme rüsvÀ olalum (ZÀtí C.II G.967/1)

Rind sadece sarhoş değil; aynı zamanda çılgın, coşku doludur. Öyle bir görüntüsü vardır ki; elinde kadehi, göğsündeki harareti ve dünya bağını bir yana atmışlığıyla tam da rindlere özgü bir delilik içindedir:

CÀm be-kef síne pür-tef úayd-ı èÀlem ber-ùaraf
Biz Fehim'üz hem cünÿn-rindÀneyüz nevrÿzdur (F. Kadím G.78/7)

Dîvâne ve ayyaş olan rindin özelliği gönüldeki gizli sözü bilmektir. Bunu Cebrail bile beğenmektedir:

Biz gerçi ki dívÀne-reviş rind-i levendüz
Bilmekde rümÿz-ı dili Cibríl-pesendüz (F. Kadím G.123/1)

Rindin küfür ve dinle ilgilenmesi beklenemez. Çünkü çılgındır:

Rind-i divÀneyem ne küfr ü ne dín
Selb ü ícÀb n'iydügin bilmem (F. Kadím G.204/5)

Bu avarelik, bu düşkünlük toplumun gözünde rindin itibarını yok eder. Ama aslında rind olabilmenin yolu da kadehten şaraptan ve bu düşkünlükten geçmektedir:

Dürd-veş ser-geşte-i cÀm ü óarÀb-ı bÀdeem
İètibÀrum yog ayaú ùopraàı bir üftÀdeem (Fuzÿlí G.190/1)

Rind, bu perişanlık sonucunda zahidler tarafından ayıplanır. Rind, bu hallere düşmeyi isteyerek seçmemiştir. O, harabat ehlidir ve bu onun alın yazısıdır. Bu yüzden onu rüsva görüp ayıplamak doğru değildir. Ancak başkalarının ne söylediği ile ilgilenmeyen rindler için bu ayıplamanın da aslında bir anlamı yoktur:

İòtiyÀrí ãanma eùvÀrın òarÀbat ehlinüñ
Ùaènı úo zÀhid görüp ÀşÜfte vü rüsvÀ beni (CinÀní G.251/4)

Mey-i maóbÿb ile berbÀd dirler o bizüz

FÀrià-i ùaène-i zühhÀd ki dirler o bizüz
(NÀbí G.298/1)

Zahidin verdiği öğüt, rindi etkilemez. Çünkü o, âşıktır. Ar ve namusu düşünemeyecek kadar rüsvadır:

ZÀhidÀ pend eyleme ùutmaz Muhibbí pende gÿş
èÁşıú olan èÀr u nÀmÿsı nider rüsvÀ gerek
(Muhibbí G.1491/5)

3.Sarhoştur

Rindler, meyhanede satılan şarap ortada yokken elest meclisinde bir araya gelerek, ilâhî aşk şarabıyla sarhoş olmuşlardır. Bu sarhoşlukları bu güne kadar sürmüştür. Bugün de harabatın sarhoşları olarak kendilerinden geçmişlikleri devam etmektedir:

RindÀn-ı òarÀbÀtí vü mestÀn-ı elestüz
Maóşerde daòí cÀm-ı mey-i èaşú ile mestüz
(Nefèí G.44/1)

äanmañ bizi kim şíre-i engÿrile mestüz
Biz ehl-i òarÀbatdanuz mest-i elestüz (B. Rÿhí Tk.B.1/1)

Mengi, rindin sarhoşluğuyla ilgili şöyle demektedir:

Harabatinin sözlüklerdeki karşılıkları, bed-mest, bekri, sefil, perişandır. Yani harabati, içkiye düşkünlüğü belirten bir kelimedir. Nitekim rind, halk dilinde sarhoş anlamında kullanılır. Tezkirelerde de rindle birlikte kullanılan ayyaş, evbaş, kallaş gibi sıfatlarla rindin içki tutkusu belirtilirken, şuride, şuh-pişe, şahid-baz, ehl-i işret gibi sıfatlarla da onun zevke ve eğlenceye düşkün yanı ifade edilir. (Mengi, 1985; s.12)

Rindler bu dünyanın tasasını ve kaygısını çekmek istemezler. Bunun yerine zevk ve safa peşinde koşmayı tercih ederler. Hiç kuşkusuz kadeh ve sevgili ile dolu olan anlar, rindlerin en mutlu anlarıdır. Çünkü rindler safa ehlidirler:

Rindiz feraó u õevú u ãafÀ úÀfilemüzdür
BÀr-ı àama lÀúaydi-i dil rÀóilemüzdür
(VÀsıf G.46/1)

ÙÿtiyÀdan ùopraàum vaút ola tercíó ideler

Rindler sÀàar düzüp zühhÀd tesbíó ideler (Ş.Yahya G.70/1)

Rindi tanımak için sadece görünüşüne göre değerlendirme yapmak yanlıştır. Rind hakkında ileri geri konuşanlar gerçekte onu tanımayıp, sadece onu dıştan değerlendirenlerdir. Onlar, aslında rind olabilmenin yolunun ruh olgunluğundan geçtiğini bilmezler. Rindin kendine verdiği değer, aslında insana verdiği değerin de bir göstergesidir. Ancak rindin çevresindeki kişiler bunu anlayabilecek düzeyde değildir. Örneğin rind meyhaneden çıkmadığı için hep kınanır; ancak rindin manada aşk şahının yüce köşkünde olduğunu herkes bilmez:

äÿretÀ ehl-i òarÀbÀtuz velí maèníde biz

ŞÀh-ı èışúuñ zÀhidÀ úaãr-ı muèallÀsındayuz (ZÀtí C.II G.525/3)

Rind, görünüşte zerre gibi olsa da özünde güneş gibi değerlidir. Rind dıştan ateşböceği gibi bir pırıltı zerresi olarak görünür; ama içlerinde kocaman bir güneş vardır. Ancak insanlar bunu anlamaz. Çünkü onlar sadece dış görünüşe göre değer biçmektedirler:

äurette n’ola õerre isek maèníde yoóuz

Rÿhü’l-kudüsün Meryem’e nefò itdügi rÿóuz (B. Rÿhí Tk.B.12/1)

Akar, rindin tanımını yaparken onun yiyip içip eğlenme özelliğini de açıklar:

> Rind hind vezninde, vaktiyle bugünkü genç gibi, her ne yapsa alkışlanır bir sınıfın adı idi. Bugün yeni edebiyatımızda yeri kalmadı. Bundan sonra edebiyat tarihi ile ilgilenenler onun mânâsını sözlüklere müracaat edince anlayacaklar. Farsça sözlüklere bakılınca rindin manalarının karmaşık yazıldığı görülür. Bunların cümlesi göz önüne alınınca görülür ki, “rendîden” tahtayı kazıyıp cilalamak fiil kökünden gelen, tahta kazıma aletine rende denir. Rende ile kazınan kazıntıya (yongaya) hind vezninde rind denir. Mecâzen şerefsiz, haysiyetsiz, alâde adamlara, bizdeki “süprüntü” gibi, yaygın olarak ad olmuştur. Haysiyetini gözetmeyip, meyhanelerde, yiyip içip, çalıp oynanan yerlerde eğlenir, sefa düşkünü kimseye de rind demişlerdir. Sonra şair, edip,

zarif, yeme içme ve sohbete düşkün insanlara da rind denilmiştir. Daha sonra da evliyaullahdan ve tarikat ehlinden lâubâli meşrepli, bir mezhebe pek bağlı kalmayan ve melâmî tabir olunan gayrı mutaassıp, sermest ve aşkı ilâhî olan âriflere de rind vasfı caiz görülmüştür. Gerçi cümlesi te'vil götürür şeyler ise de bu zâtların gerek hâlleri ve işleri, gerek şiirleri ve gidişatı salih kimseler ve zahidlerin meslek ve meşrebine zahiren uygun olmadığından halkın rind tabirini üzerlerine almış oluyorlar...Osmanlı edebiyat tarihinde şeriatın zâhirine uymayan ve tasavvuf neşesiyle şiir yazanların cümlesi kendilerini ilâhî rindler zümresinden saymışlardır. Rind, edebiyatta kalender, hoşgörü sahibi, derdi ve zevki bir tutan, gönül ehli, olgun insan, dışı kötü görünse de sarhoş olsa da içi iyi, temiz insan anlamı ile kullanılır, tasavvufî metinlerde de aynı kelimenin ilâhî aşk şarabıyla kendinden geçmiş olan, dünya zevklerine önem vermeyen, dünyadan elini eteğini çekmiş ârif kişi manası taşır (Akar, 2000; s.38)

Rind, içkiye olan düşkünlüğü ile övünür. İçki, rindin hayat felsefesinin bir ürünü olarak onun hayatında en önemli unsurlardan biridir. Rindlik geleneğinin özünde bulunan içki ve sevgili rindin yaşama amacıdır.

Elest meclisinde rindleri kendinden geçiren şey aslında içki değil, Tanrı'ya duymuş oldukları coşkun sevgidir. Burada "Sizin rabbiniz değil miyim?" sözleri ile sarhoş olmuşlardır. Bu oldukça köklü bir geleneğin ürünüdür. Bunu şimdikiler anlayamazlar. Rindlerin gönlü olgunlaştırma konusundaki bilgisinin yanında akılla haraket eden yeni yetmeler boy ölçüşemez:

Menem baúıyye-i rindÀn-ı mey-keşÀn-ı selef
Yanumda lÀf idemez nev-resÀn-ı èÀlem-i hÿş
(B.Rÿhí G.549/3)

Rindlere hayatta iken bu cenneti yaşatan şaraptır. Başkaları gibi yarını düşünerek, bugünü tatsız tuzsuz yaşamayı reddederler. Cennet içkisi olan kevserin hayalini kurarak yaşamak istemezler, şarap isterler:

Vaãf-ı kevåerle teselli bulur Àdem degülüz
Rindüz ey ãÿfí bize bÀde gerekdür bÀde
(B.Rÿhí G.946/3)

3.1. Şarap

Rind, şarap içmesiyle anılır. Bu yüzden de sürekli eleştirilmektedir. Rind her ne kadar içkisini elinden bırakmasa da bunu orta yerde yapmaz. Çünkü yasak olan içkinin ancak gizli gizli içilmesi gerekir. Sadece rind değil, şeyh de içkiyi elinden bırakmaz. Asmanın kızı olan şarapla, şeyh de baba kız gibi yakındır. Yani softa şeyhler bile şaraba düşkündür:

Ôannetme duòter-i rezi rind ile gizlidür
Anınla şeyò efendi de babalı úızlıdur
(Nedim G.14/1)

Zahid sürekli olarak öğüt verir. Öğütlerin rindin çoğu şarabı bırakması üzerine kuruludur. Ancak rind kendine hayat veren şarabı bırakmayı asla düşünmez. Rind, "Akıllı olan kimse kendine mutluluk veren şeyden vazgeçmez." diyerek şarabın önemini bir kez daha belirtir:

Rinde vÀèiô dir imiş yüri ayaàı yire dep
èÁúil olan kimse bilsem devletin ne içün deper
(ZÀtí C.I G.485/3)

İçki olmadan yaşamayı reddeden rind, şarabın yasaklanması durumunda ise hastalanıp yatağa düşer:

Óaúú bilür sÀúí olaldan bÀde-i nÀba yasaà
Rindler hep òaste-i cÀm-ı şarÀp olmuş yatur
(B. Rÿhí G. 310/2)

Ezel meclisinden beri de rind kalple, gönülle kadehe içkiye ve meyhaneye bağlıdır. Ömrünü bunlara adamıştır:

Göñlümi virsem èaceb mi sÀàar ü peymÀneye
Rind olanlar naúd-i úalbi òarc ider meyòÀneye
(NecÀtí G.525/1)

3.2. Kadeh

İçkiden ayrılmayı asla düşünmeyen rindin duası tabii ki yine kadehle ilgilidir. Rind, Allah'a "kadehin boş olduğu günü bize gösterme" diyerek dua eder:

NevèiyÀ ol güni göstermesün AllÀh bize

Görüne sÀàar-ı mey díde-i rindÀna tehí
(Nevèí G.475/5)

Hatta rind ölüp toprağa karıştığı zaman bile, bu topraktan yapılan kadehin rindler meclisinde elden ele dolaşacağını ve her birine kendisinden bir şarap ileteceğini düşünür. Rindin toprağından da ancak aşk sunan kadeh yapılır. Böylelikle bu meclisten hiç ayrılmayacağına işaret eder:

Ben òod öldüm ey türÀbımdan olan sÀàar müdÀm
Rindler bezmin gezip bir bir yetir benden niyÀz (Fuzÿlí G.114/5)

Zahidlerle anlaşamayan rindler, mey içen rindlerle arkadaş olurlar:

ZühhÀddan olmaz bize çün mes'ele maèlÿm
Min-baèd olalum hemdem-i rindÀn-ı mey-AşÀm (B.Rÿhí G.775/4)

3.3. Meyhane

Meyhanede sohbet eden rindlerin en büyük keyfi sevgilinin de meyhanede olmasıdır. Ellerinde kadehleri, sevgilinin kıvrım kıvrım saçı ve sevgiliyle diz dize oturmaktadırlar. Etrafı ise mum ışığı aydınlatmaktadır. Rindlerin meclisini gözümüzde canlandırmaya çalışırsak şöyle bir manzara çıkar: Rindlerin halkasını havuz olarak düşündüğümüzde, ortadaki fıskiye kadeh, fıskiyenin suyu ise şarap olur. Coşkunun sarayı ise şadırvan olup akmaktadır. Rindler böyle bir mecliste sevgiliyle baş başa olmanın hayali ile mutlu olur:

Úadeó fısúıyye mey ãu óalúa-i rindÀn anuñ óavøı
SarÀy-ı şevúa şÀdırvÀn olupdur BÀúiyÀ meclis (BÀkí G.208/5)

Meclis-ÀrÀ-yı úıyÀmet rind-i Àlí-meşrebüz
YÀr ile zÀnu-be-zÀnu cÀm ile leb-ber-lebüz (NÀilí G137/1)

Õevúi o rind eyler tamÀm kim ùuta mest ü şÀd-kÀm

Bir elde cÀm-ı lÀle-fÀm bie elde zülf-i òam-be òam (Nefèí K.15/8)

Dün gice meclisümüz yÀr ile rindÀne idi
Ben idüm sÀàar idi şemè idi pervÀne idi
(Nefèí G.134/2)

Meyhanede böyle güzel bir ortam varken, hayatın kavgasından ve gürültüsünden kaçıp gidilecek yer meyhane olmalıdır:

Nice bu daàdaàa-i baóå u cidÀl ey BÀúí
Varalum èayş idelüm meclis-i rindÀne biraz (BÀkí G.205/5)

3.4. Saki

Mecliste sakinin sunduğu bir kadeh şarap, rindler için hayattır. Şarap yasaklandığından beri rindler şarap kadehinin hastası olmuş yatmaktadırlar. Bu durumu en iyi gören kişi de elleriyle rindlere kadeh sunan sakidir:

Óaú bilür sÀúí olaldan bÀde-i nÀba yasaà
Rindler hep òasta-i cÀm-ı şarÀb olmış yatur (B.Rÿhí G.310/2)

4. Pervasızdır

Rindle ilgili şu açıklama onun pervasızlık özelliğini de göstermektedir:

Halkın hakkındaki söylediklerine aldırmadan gönlünce hareket eden, keyfince davranan, içi irfanla süslü, ilimle dolu olduğu halde halktan biri gibi sade yaşayan hakîm, bilge kişi. Rindler daha çok melamîler ve kalenderler gibi gelenek ve göreneklere aldırmadan geniş bir hürriyet ve gönül rahatlığı içinde yaşar.(Uludağ, 1991; s.437)

Yaşadığı hayattan zevk almaya çalışan rind, olayları çok ciddiye almamaya çalışır. Özellikle de zahidle ilişkisinde son derece rahattır. Rind hem âşık, hem de pervasızdır. Bu yüzden de dost olana dost, yabancı olana yabancıdır:

Rind-i èaşúuz óÀãılı Nefèí-i bí-pervÀ gibi
AşinÀya ÀşinÀ bígÀneye bígÀneyüz (Nefèí G.56/5)

Riya ve zühd ile işi olmayan rind pervasızdır. Zaten bu özelliği sayesinde zahidin hiçbir öğüdünü dinlemez. Onun için günü yaşamak demek, yiyip içip eğlenmek demektir:

Rind-i bí-pervÀ riyÀ vü zühdi rÿ-pÿş eylemez
Úavl-i nÀãió olsa dür gÿşına mengÿş eylemez
Gül gibi sÀàar gire destine kim nÿş eylemez
VÀèiô-i şehrüñ kimesne pendini gÿş eylemez
èAyş u nÿşa es-salÀdur bir mübÀrek rÿzdur (Ş.Yahya Tahmis/2)

5. Umursamazdır

Rindin özelliklerinden biri de umursamazlığıdır. Hayatın getirmiş olduğu yükü omuzlarından atmıştır. Pala'ya (1995) göre "acıyı-tatlıyı, iyiyi-kötüyü hoş görür. Üzüntü ve neşe onun katında aynıdır. Hayat felsefesi böyle olan kişilere rind denilir."(s.449) Onun kendi dünyasına has bir yaşantısı vardır:

> Rindin çok yanlı bir kişiliğinin olduğu ortadır. Sözlüklerin hemen hepsinin dediğine göre rind, çevresinde olup bitene kayıtsız, din ve toplum kurallarını umursamaz, gösterişsiz, içkiye düşkün biridir. Rind aynı zamanda gönlü zengin, özü doğru, zeki, şen şakrak, bilge kişidir. Rind yerine kullanılagelmiş olan kalender sözü, rindin kendince boş ve gereksiz saydığı çabalara, kurallara karşı gösterdiği kayıtsızlığa işaret eder. (Mengi, 1985; s.12)

Kendine uygun bir sevgili bulan rind, dünyanın kederlerini yanına uğratmayarak gününü gün etmeden yanadır ve dünya kederini umursamaz bir tavır sergiler.

CihÀnda rind odur uàratmayup èÀlÀm-i dünyÀyı
MuvÀfıú yÀr ile bir kÿşede defè-i àumÿm eyler (Ş.Yahya G.89/2)

Rind, yaşadığı bu hayat tarzı nedeniyle toplum tarafından daima eleştirilir. Ancak rind, tabiatı gereği rahat ve geniş bir kimse olduğu için bunları önemsemez:

Vechi üstünde yer itse òÀr ü òas çekmez elem

Áferin ol rinde kim úullandı deryÁ meşrebin
(HayÀlí G.388/3)

6. Tokgözlüdür

Rindin özelliklerinden biri de tokgözlü olmasıdır**.** Yırtık pırtık kıyafeti, kendinden geçmiş hali ile her ne kadar dilenci gibi görünse de ârif olan rind yüce yaradılışlıdır. Diğer insanların hırsından uzaktır:

èÁrif iseñ gel gedÀ-tÀbè olma èÀlí-himmet ol
KÀse-i óırãı şikest it seng-i istiàna ile
(Hayretí G.404/4)

Girer NÀbí murÀduñ deste pírÀn-ı ùaríúatden
HemÀn eyle tevaããül dÀmen-i rindÀna rindÀne
(NÀbí G.754/9)

Takva ve zühd sahibi zahidlerin yaptığı açgözlülük davetini rindlerin kabul etmesi mümkün değildir. Onların mutluluğu çok başka konulardadır.

ZühhÀdüñ itdügi daèavÀt-ı ùamÀè-meÀl
ŞÀyeste-i úabÿl olacaú iótimÀli yoú
(NÀbí G.388/7)

7. Arkadaş canlısıdır

Rind aşk ehlidir, bu yüzden de ancak kendi gibi olan kişilerle arkadaşlık eder. Zahid ise bu grupta yer almaz. Rindin zahidlerle arkadaşlık etmemesine şaşılmaz. Çünkü zühd ve takva rindin tabiatına uygun değildir. Rind, dünyaya neşe ile bakmasını bilen kişidir. Sohbetten hoşlanan rindin arkadaş canlısı olması onun mizacıyla ilgilidir:

ZÀhide olmaz ise hem-dem èaceb mi ehl-i èaşú
Zühd ü taúvÀ meşreb-i rindÀneye bígÀnedür
(VÀsıf G.41/11)

Uymadı meşrebümüz zÀhid-i mürtÀzlara
Ehl-i èirfÀna uyup rind-i naôar-bÀz olduú
(Hayretí G.190/2)

8. Şakacıdır

Rind, özellikle ikiyüzlü, tutucu, cahil v.b. nitelikleri olan zahide takılmadan duramaz. Onu bu niteliklerinden dolayı kınarken, eleştirmekten de geri durmaz. Hatta bazen oldukça acımasız dahi olabilir. Çünkü rindin zahid hakkındaki bütün düşünceleri olumsuzdur. Rindin bu takılmalarında zekâsını, hazırcevaplılığını alaycılığını görmek mümkündür. Zahidin bazen kıyafetiyle dalga geçer. Onun giydiği cübbe ve sarığın ağırlığı ile nasıl uçacağını merak eder. Bazen de daha yolun başındayken zahidin "Hemen usta olayım." demesine şaşırır. Bu da, zahidin bu işin ne kadar dışında ve cahil olduğunu gösterir:

ZÀhid ol sıúlet ile uçmaàa óazırlanma
Çıúar ol cübbe vü destÀrı biraz hiffet bul (BÀkí G. 307/5)

Gör zÀhidi kim sÀóib-i irşÀd olayın dir
Dün mektebe vardı bugün üstÀd olayın dir (B. Rÿhí Tk. B.4/1)

MeyòÀnede ister yıúılup olmaàı vírÀn
BíçÀre òarÀbatda ÀbÀd olayın dir (B. Rÿhí Tk. B.4/2)

DÀàına èÀşıúlaruñ ùaèn eylese zÀhid ne ùañ
Dostum gülden ne denlü óÀlet añlaya kelÀà (Hayretí G.167/4)

9. Şairdir

Şair olan rind, söylemek istediklerini şiiriyle anlatabilir. Üstelik öyle rindane şiirler söylerler ki, yârânın diline dolanır:

LÀf derk itmek bize lÀzım degüldür şÀèirüz
Ehl-i diller şièrümüzden fehm ider idrÀkümüz (B.Rÿhí G.464/6)

Böyle rindÀne àazel az denilir ey Nafèí
ÚÀ'ilüz şíve-i rindÀnı bilen yÀrÀne
(Nefèí G.105/5)

RÿóíyÀ vird-i zebÀndur sözümüz yÀrÀna

Böyle rindAne àazel dimede mümtȦzlaruz (B.Rÿhí G.501/5)

10. Melamet ehlidir

Rind, çevresinde olup biteni umursamayan, kimseye aldırmayan kişiliğiyle, hor görülmeye de önem vermez. Hatta kınanmaktan korkmazlar. Çünkü avarelik, düşkünlük sonucu gelen melamet rindliğin gereğidir. İnsanın rind olarak itibar kazanabilmesi için düşkünlükle ün yapması gerekir. Rind, melamet ülkesinin sultanıdır, melamet ateşine yansa da ah etmeyen rind, melamet zincirinde bir dîvânedir. Onu bu şekilde ayıplamak yerine, anlamak gerekir. Çünkü o, aşkın tutsağı olmuştur:

èÁşıúa ùaèn itmek olmaz mübtelÀdur neylesün
Ádeme miór ü maóabbet bir belÀdur neylesün (Nefèí G. 91/1)

Rind, şarap içiyor diye ayıplanır. Oysa asıl ayıplanması gerekenler kul hakkını yiyenlerdir. Rind bu yapıda biri değildir. Sadece âşık olduğu için şarap içmektedir. Bu yüzden de kınanması gereken kişi o değildir. Kul hakkı yiyenler dururken rind, böyle bir muameleyi hak etmez:

Rinde cÀm içdügi-çün èayb idene eyt ki hey
Kimse óaúúın mı yir ol ya varup aylaú mı içer
(Ahmet-i DÀ’í G.201/5)

11. Kıyafete önem vermez

Rindler, taç peşinde değildir. Onlar, hiçbir yere kaydı olmayan kişilerdir. Bu dünyada övündükleri konular farklıdır. Fakirlik ve yokluğa sahip olmakla övünen rind için taç giymek bir önem taşımaz. O, tacı ve kabayı terk etmiştir. Naci’ye (1987) göre rind, ârif-i lâubâli-nümâ, revîş-i lâubâliyâne sahibi feylesof, bâtını irfân ile müzeyyen olduğu halde zâhiri sâde görünen hakîm:

Bize tÀc u úabÀ lÀzım degül rindÀn-ı bí úayduz
CihÀnda faòrumuz faúr u fenÀya mÀlik olmakdur (B. Rÿhí G. 338/3)

Rindin cübbe ile sarıkla işi yoktur. Kalender rind, bunlara dönüp bakmaz bile. Ancak zahide cübbeyi bırakmak zordur. Bunu kolaylaştırmanın yolu, rindin de yaptığı gibi, içki satanın yanından ayrılmayıp, şaraba düşkün

olmakla sağlanır. Ancak zahidin bundan haberi yoktur. Ona bu konuda yardımcı olacak kişi rinddir:

Rÿhiye iôhÀr-ı nuòuvvet úılmasun ãÿfí ki ol
Cübbe vü destÀra baúmaz rind-i dürd-Àşamdur (B. Rÿhí G. 151/8)

Cübbe terki zÀhide müşkil gelürmiş RÿóiyÀ
Müşkílin kÿy-ı muàana gelse ÀsÀn eylesem (B. Rÿhí G. 826/7)

12. Cenneti istemez

Rindin bu dünyada istediği yer bellidir. O zahidin istediği cenneti istemez. Çünkü rindin cenneti, sevgilinin bulunduğu yerdir. Bu yüzden cennet bahçelerinde gözü yoktur. Âdem; yani insan sevgilinin yerini bırakıp başka yerde duramaz. Ya da Âdem; Peygamberin Şeytana kanarak yasak meyveyi yemesiyle cennetten çıkarıldığı gibi, rind de zahide kanıp bunu yapmayacaktır. Çünkü onun cenneti bellidir. Zahide uyması söz konusu değildir. Meyhaneden ayrılmak istemeyen rind için cennet, burasıdır. O ebedî cenneti dahi istemez. Meyhanedeki şarap ona kevser gibi gelir:

Rind-i meyòÀne behişt-i cÀvidÀnı n’eylesün
Bunda her bir kÿşeden kevåer revÀn eyler úadeó (Cevrí G.20/2)

13. Riyasızdır

Rind riyadan uzak, dürüst biridir. Hemen her fırsatta dürüstlüğü söz konusu edilir. Çünkü rind, içi dışı bir olan, gönlü temiz bir kişidir. İkiyüzlülük, aldatma, çıkar hesapları rindle bağdaşmaz. Riyakâr olan zahide de bu durumda sürekli çatar. Rind ikiyüzlülüğü sürekli kınarken, kendinde bulunanı da olduğu gibi ortaya koyar. Çünkü rind dosdoğru biridir. Bu da rindin en beğenilen özelliklerindendir. Halk arasında da zahid riya ile anılırken, rind, aşk ile anılır. Bu da gösterir ki iyinin adı iyiyle, kötünün adı kötüyle söylenir. Aslında buna üzülmek gereksizdir. Çünkü bu bir nasib meselesidir. Ezel gününde rinde safa ve doğruluk gibi özellikler verilmiştir.

Rindin gönlü aşk içindedir ve bu aşktan dolayı da acı çekmektedir. Böyle bir gönülde riyadan söz edilemez. Rind, gönlünün riya ve kendini beğenmişliğin altında ezilmesine dayanamaz. Arada bir gönlün gamsız kalmasını da dert etmemek gerekir. Önemli olan riya bulaşmamış bir gönüle sahip olmaktır:

Tek pÀy-mÀl-i èucb u riyÀ olmasun da dil

RindÀna gÀhi defè-i àam eylerse àam degül (NÀbí G.481/4)

Óaúíúatde teveccüh ehli bir rind-i úadeh-peymÀ

RiyÀ içre olan yüz zÀhid-i nÀçizden yegdür (B. Rÿhí G. 376/3)

14. Gönül ehlidir

Rind, ehl-i dil; yani gönül adamıdır. Akılla değil duyguyla hareket eden bir âriftir. İrfan sahibidir. İrfan; yani gönül işi insanın özünde saklıdır. Âriflerin olgunluğa ulaşması için de özünü bulmaları gerekir. Bunun için de ârifte birtakım vasıflar olmalıdır. Bunun başında aşka verilen değer gelir; çünkü onların işi gönülledir. Sami'nin (1989) yaptığı rind tanımında da bu özellik belirtilmektedir." 1. İşret vesâir şeylerden ihtirâz itmez lâubâlî adam. Harâbâtî 2. Zâhiren lâubâlî ve gayr-i muhteriz görünen ve ehl-i dil adam." (s. 671).

Gönül, âşığın aşk ve güzellik konusunda öne geçemediği iç kuvvetidir. Zevk, haz ve elemlerinin merkezidir. Aşk ve güzellikle ilgili şeylerden doğan her ıstırabı, ondan başka tam olarak duyan ve çeken yoktur.

Rind için gönül çok önemlidir. Çünkü rind aşkın getirdiği bütün yükü, kederi acıyı gönülle taşır. Rind duygularıyla hareket eder ve her zaman âşıktır. Bu yüzden de gönülden gam ve keder hiç eksik olmaz.

İçi tez bir rindin, sevgiliye kavuşarak bundan doğacak safayı bekleyecek sabrı olmaz. Gönlün buradaki özelliği pervasızlığıdır. Her zamanki halinden farklı bir şekilde karşımıza çıkan gönül, sevgiliye kavuşma yolunda oluşan sıkıntıları çekemez:

Nefèí gibi bir rind-i sebük-rÿó ile hem-dem

Hem siúlet-i yÀrÀn-ı ãafÀyı çekemez dil (Nefèí G.76/7)

Gönül sevgilinin baygın gözünü gördüğü zaman kendinden geçmiş, rindin hayatının değişmesine neden olmuştur Artık onu rahatlatacak yer bellidir:

Çeşminüñ görmese dil cünbiş-i mestÀnesini

Rind-i èışúuñ ne bilürdi reh-i meyòAnesini
(Cevrí G.263/1)

Sonuç olarak, dar, katı kuralların içinde kalarak her zaman olumsuz bir hava sergileyen zahidin karşısında, kendini rind olarak gören, Dîvân şairi vardır. Çünkü rind, ideal insan tipi ile karşımıza çıkar ve şair hiçbir zaman zahid olmak istemez. İçtenliği, sevgisi, hoşgörüsü ve dürüstlüğü ile toplum tarafından da sevilen tip, rinddir.

Harabat ehli olarak anılan rind, gününü gün edip, yarının kaygısını taşımaz. O, takva ya da zühd ile uğraşmaz onun bütün işi aşktır, bütün ilgisi sevgiliyedir. Rind, dünyayı akıl gözüyle değil, gönül gözüyle kavrar. Aşktan dolayı da perişan bir haldedir. Düştüğü bu hal ise, herkesin dilindedir. En çok da zahid, rindi diline dolamış onu sürekli kınamaktadır. Ancak o, bu durumdan rahatsız olmaz. Aksine rindliğin gereği olarak görür bu durumu.

Aşkın verdiği coşkuyla kendinden geçen rind, çılgındır, dîvânedir. Toplum düzeninin kurallarına ve genel anlamda hayatın kendisine karşı bir kayıtsızlık içindedir. Zahidin verdiği öğütler bile onun için anlamsızdır. Rüsva ya da çılgın gibi özellikleri bulunan rindin sarhoşluğu ise hep ön plandadır. Çünkü rind demek, içki demek ya da meyhane demektir. Dünyanın tasasından, kaygısından kurtulmanın yolunu şarapta bulan rind, sarhoş olarak tanınmaktadır. Onların sarhoşluğu ezelden beridir. Bir bakıma, bu onların kaderidir. Şaraptan ya da sevgiliden uzak duramayan rindin amacı, bu dünyadaki mutluluğu yakalamaktır. Zahide karşı sürekli eleştiri oklarını gönderen rind, mizahı da elden bırakmayarak onunla alay etmekten çekinmez.

Toplum ve din kurallarının getirdiği baskıya karşı cesurca bir başkaldırış içinde olan rindin hayatı, böylelikle Dîvân şairi için de özlenen ve istenen bir hayat olma özelliğini taşır. Rindliği benimseyen Dîvân şairi, gerçek hayatta görülen bir karakteri Dîvân şiirine yansıtmıştır. Bugünün insanını da yakından ilgilendiren bu konu, Dîvân şiiri aracılığıyla, geçmişten günümüze taşınmıştır.

KAYNAKÇA

Ahmet- i Daî ve Dîvânı, (Haz. Mehmet Özmen), Ankara 2001.

Akar, M. (2000), *Su Kasidesi Şerhi*, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları

Aygün, Z A. (1993) *Bağdatlı Rûhî Dîvân'ında Rind ve Zahid Tipleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bağdatlı Rûhî Dîvânı, (Haz. Coşkun Ak), Bursa 2001.

Bâkî Dîvânı, (Haz. Sabahattin Küçük), Ankara 1994.

Cinânî Hayatı, Eserleri, Dîvânı'nın Tenkidli Metni, (Haz. Cihan Okuyucu), Ankara 1994.

Enderunlu Vâsıf Dîvânı, (Haz. Rahşan Gürel), İstanbul 2002.

Fehim-î Kadîm Dîvânı, (Haz. Tahir Üzgör), Ankara 1991.

Fuzûlî Dîvânı, (Haz. Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgan Cumbur), Ankara 1990.

Hayâlî Dîvânı, (Haz. Ali Nihat Tarlan), Ankara 1992.

Hayretî Dîvânı, (Haz. Mehmet Çavuşoğlu), Ali Tanyeri, İstanbul 1981.

Helâkî Dîvânı, (Haz. Mehmet Çavuşoğlu), İstanbul 1982.

Kalpaklı, M. (1999) "Divan Şiirinde Aşk", *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, İstanbul.

Mengi, M. (1985). *Divan Şiirinde Rindlik*. Ankara.

Muhibbî Dîvânı, (Haz. Coşkun Ak), Ankara 1987.

Nâbî Dîvânı, (Haz. A. Fuat Bilkan), İstanbul 1997.

Nâcî, M. (1987). *Lügat-ı Nâcî*. İstanbul: Çağrı Yayınları

Nâilî Dîvânı, (Haz. Haluk İpekten), Ankara 1990.

Necatî Bey Dîvânı, (Haz. Ali Nihat Tarlan), İstanbul 1997.

Nedim Dîvânı, (Haz. Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul 1972.

Nef'î Dîvânı, (Haz. Metin Akkuş), Ankara 1993.

Nesîmî Dîvânı, (Haz. Hüseyin Ayan), Ankara 1990.

Nev'î Dîvânı, (Haz. Mertol Tulum, Ali Tanyeri), İstanbul 1977.

Pakalın, M. Z.(1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: M.E.B. Yayınları.

Pala, İ. (1995). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Ankara. Akçağ Yayınları.

Sami Ş. (1989). *Kâmus-i Türki*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Sevük, İ. H. (1947) *Divan Edebiyatında Rindlik*. Cumhuriyet Gazetesi.

Şeyhülislam Yahya Dîvânı, (Haz. Hasan Kavruk), Ankara 2001.

Uludağ, S. (1991). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınları.

Uzun, M.(1991) "Aşk" DİA, İstanbul.

Zâtî Dîvânı, (Haz. Ali Nihat Tarlan), İstanbul 1970.

Zâtî Dîvânı, (Haz. Mehmet Çavuşoğlu, Ali Tanyeri), İstanbul 1987.